

IX. fejezet

TANÚK ÉS SORSOK

Isa Jovanović

Isa Jovanović Vajdaság felszabadítása idején a Kommunista Párt tartományi szervezőtitkára volt, 1987-ben *U službi revolucije* (A forradalom szolgálatában) címmel megjelentette emlékiratait. Ebben foglalkozik a szóban forgó időszakkal és az itt tárgyalt eseményekkel. Könyvből való az alábbi idézet. (Saját fordításom szerbhorvátról. – M. M.)

„Ami a katonai közigazgatást illeti, több évtized távlatából tekintve úgy vélem, hogy ez tökéletes elhibázás volt. A felszabadulás utáni Vajdaság politikai helyzetének téves felmérésén alapult, mindenekelőtt a kisebbségek – németek, románok, magyarok – iránti magatartást tekintve. A Vajdaság e tekintetben csakugyan sajátságos volt. A magyarok részint rosszul viselkedtek. A horthysták a megszálló hadsereggel együtt szörnyű kegyetlenségeket követtek el Újvidéken és környékén: ezerszámra gyilkoltak le szerbeket és zsidókat, és a Duna jege alá dobták őket. Ez tény, mint ahogyan az is, hogy a német kisebbség száz százalékban a megszállók szolgálatában állt. Na de volt ilyesmi más vidékeken is. Bosznia usztasa vidékein is volt gyilkolás és vérengzés; az usztasák és a fehérgárdisták ölték a szerbeket, a csetnikek a horvátokat és a muzulmánokat. A szerbek egymást is gyilkolták, a csetnikek és a partizánok. Ennek ellenére sehol sem vezettek be katonai közigazgatást, hanem néphatalmat választottunk, és arra bízunk, hogy dolgozzon. Gyakran nem volt kit választanunk, mert a faluban mindenki a csetnikekkel volt. Mégis, mi ezeket is beválasztottuk bizottságainkba, arra számítva, hogy munka közben majd megváltoznak. És az ilyen politika csakugyan hasznosnak bizonyult.

A katonai közigazgatásról, ahogyan én megítélem, Versecen született döntés Nikola Petrović javaslatára, amit elsőként Ivan Milutinović tett magáévá, majd elfogadta Tito is. (...) Azt hiszem, ezért felelősség terhelésben engem is és Žarkót is, mert nem elleneztük a katonai közigazga-

Isa Jovanović, a hiteles tanú

tás bevezetését. (...) Tito volt az, aki kimondta, hogy katonai közigazgatást vezetünk be.

(...) Készítettük elő a terepet, iparkodtunk csillapítani a szenvedélyeket, amelyek ekkor igencsak fel voltak ajzva. A megszállás alatti kegyetlen ségek miatti elkeseredés következtében a nép némely helységekre bosszút állt a magyarokon, s ebben részt vett a katonaság is. Meglako azonban sok ártatlan ember is. Valójában a bűnösök, akik bevérezték kezüket Újvidéken és a Sajkás-vidék falvaiban, zömében nem is várták meg a felszabadulást, hanem a németekkel és nyilasokkal elmenekültek. Az ittmaradottaknak nagy része nem érezte magát vétkesnek.

Emiatt egyszer Žarkót és engem Tito magához rendelt Belgrádba, tíz nappal azután, hogy megkezdtük a munkát Újvidéken. Užice utc rezidenciájába mentünk, ahova éppen hogy csak beköltözött. Természetesen előzőleg jelentkeztünk a Központi Bizottságban. Megkérdeztük, miért hívat bennünket Tito. Leka (Aleksandar Ranković) csupán annyit mondott, hogy majd meglátjuk. Világos volt előttünk, hogy Ti valami miatt dühös ránk. Az Užice utcába Lekával, Đilasszal és Niko Petrovićyal indultunk.

Titót a szobában sétálva találtuk. Mondta, üljünk le.

Tito magához rendelte a vajdasági vezetőket, s megmosta a fejüket a történekeért, mert mi lesz, ha megtudja a világ. A képen Isa Jovanović áll, jobbról az első Jovan Veselinov, balról az első Jovan Popović bró, második Alim Crulović, a vajdasági főparancsnokság parancsnokhelyettese

– Azért hívtalak benneteket, mert fel akarnám hívni a figyelmeteket valamire, ami nálatok történik – kezdte Tito. – Ez ellentétben áll a marxizmussal, pártunk politikájával. Hogyan engedhettétek meg a magyarok iránti megtorlást, ártatlan emberek ellen, akik még csak nem is menekültek előlünk?...

– Megbocsáss, Stari (Öreg – Tito egyik, bennfentes körökben használt neve) elvtárs – mondtam elsőként –, én most hallok erről először...

– Tito elvtárs, én is először hallok ilyesmiről – áll mellém Žarko.

– Annál rosszabb – vág közbe Tito. – A tartományi bizottság titkárai, és nem tudják... Hát ezt megtudhatja a nemzetközi nyilvánosság, és elkezdene majd beszélni, hogy mi bosszút akarunk állni.

(...)

– Majd én felelősségre vonlak benneteket (...)

Ennyiben maradt. Tito a végén vendégül látott bennünket, és elváltunk.

(...) Ezt egyes parancsnokok követték el, leginkább a helybeliek kezdeményezésére, gyakran aktivistákéra. Ezekről a kilengésekről nem volt tudomása a katonai közigazgatásnak sem...”

Ki tudott róla?

Mindezek után feltehető a kérdés: hogya ez így történt, ahogyan az itt leírtakból megtudhatjuk, akkor miként lehetséges, hogy minderről mások nem szereztek tudomást? Például a béketárgyaláson részt vevő magyar küldöttség, hogy ezt is felhasználta volna érvként?

Nagyon sokan tudtak róla, de több okból nem emlegethették. Azután: a magyar állam a vesztesek oldalán állt, tehát a magyar képviselők érve kevesebbet ért, mint a győzteseké. Továbbá, a magyar küldöttség nem is igen vette elő ezt az érvet, mert már a küldöttség is egy kicsit olyan volt. Nem tartozik a mi hatáskörünkbe, de köztudomású, hogy a Szovjetunió milyen erősen befolyásolta ekkor már a magyar külpolitikát. A háttérben pedig olyan alkudozások folytak, mint amiről ez az alábbi jegyzet tanúskodik.

„Feljegyzés 1945. szeptember 17.

Gyöngyösi János magyar külügyminiszter.

[A bevezetőben leírja, hogy: Fölkeresett Cicmil (Obrad) ezredes, a jugoszláv katonai misszió vezetője és Brankov kapitány tolmács (Lazar, a későbbi Rajk-per harmadrendű vádlottja – M. M. megj.) A londoni külügyminiszteri tanácskozás alkalmából kérte, a magyar kormány támogassa Jugoszlávia Trieszt, Görz (Gorizia, Gorica) Isztria, Zára (Zadar) iránti igényét. A feljegyzés további szó szerinti idézése]:

„Végül közölte Cicmil ezredes azt, hogy a jugoszláv kormány a Jugoszláviában levő összes magyar hadifoglyokat szabadon bocsátja. Ezek számára vonatkozóan nem tud felvilágosítást adni.

Kértem, hogy egyszersmind bocsássák szabadon azokat a civil magyar internáltakat is, akik nem háborús bűnösök.

Az ezredes erre ígéretet tett.”

(A dokumentum az Új Magyar Központi Levéltárban található a béketárgyalási okmányok között.)

Egy másik dokumentum ugyanezen a lelőhelyen azt igazolja, hogy a magyar kormányhoz eljutott a véres megtorlások és önbíráskodások híre is.

„Jugoszláv-Magyar határmegállapítás

Külügyminisztérium. Ér. 1945. november 7.

40 862/Be 1945. szám

„Az 1942. január 21–23-i újvidéki események közismertek. Az itt, továbbá a bevonulás és egyéb tisztogatási műveletek alkalmával áldozatul

esett délszlávok számát propagandájuk erősen eltúlozta. Tárgyilag becslés szerint a három és fél éves magyar uralom alatt összesen 15–16 000 áldozattal lehet számolni, szemben a különböző délszláv politikai irányzatok 3 usque 5-szörös számaival. Ebből is háborús bűnként csak az újvidéki mérszálás tekinthető, amely a bűnösök bíróság elé állításával el fogja nyerni büntetését. A bírósági eljárást azonban már megelőzte az önbíráskodásnak egy fajtája, amikor a Bácskába bevonuló partizánok több helyen (elsősorban Zenta, majd Újvidék, Palics stb.) véres bosszúállást szerveztek. A magyar áldozatok számát itt kb. 40 000-re lehet becsülni. Nem csak területi, de semmilyen más igényt nem lehet egy többszörösen megtorolt bűncselekménnyel megindokolni.”

Itt-ott tehát csak előkerült nemcsak az 1942-es esemény, amely előtt a magyaroknak kellett meghajolniuk, hanem az 1944-es, sőt az 1945-ös táborba hurcolása is. Más kérdés, hogy az utóbbiak a nyilvánosság elé és a köztudatban nem jutottak el. Pedig ezekkel az ügyekkel, mint a katonai parancsnokság már idézett rendeletében láthattuk, a legilletékesebb szervek is foglalkoztak. S hiába volt az 1944. december 1-jén kiadott rendelet a vérengzések azonnali megszüntetéséről, láthattuk, hogy ha nem is olyan drasztikus formában, de tovább tartott a megtorlás és a magyarok megfélemlítése. Sőt még csak ezután kezdődött annak a néhány falu magyarjainak a kitelepítése, kollektív bűnösség és büntetés kimondása és kiszabása után. Tovább tartott a lakosság vagyoni megkárosítása is. Ennek igazolására álljon itt ez a dokumentum (az eredeti szerbül készült, ez saját fordításom):

„A JNFSZH – Jugoszláv Népfelszabadító Katonaszág III. hadseregének parancsnoksága

Tapasztalható, hogy a politikai biztosok és a parancsnokok saját szakállukra folytatnak különféle rekvirálásokat és elkobzásokat a front mögött, amivel anarchiát visznek a népgazdaságba és nagyban károsítják. (...) Az ilyen eljárás a legszigorúbban megtiltatik. Külön megtiltatik a parasztoktól elvenni az állatokat, lovakat és a mezőgazdasági felszerelést.”

Márpedig ha ilyesmi folyt, az elsősorban a kisebbségi falvakban történt, amire sokan mai napig is emlékeznek.

Ez az okmány a vagyoni visszaélésekről szól. A személy ellen elkövetettekről egy korábbi tanúskodik. Szintén saját fordításban ez így szól:

„Vajdaság Legfelsőbb Népfelszabadító Bizottsága
1944. november 15.

Szám: 12/44.

Bácska valamennyi Népfelszabadító Bizottságának

Bácska némely falvaiban a mi NFSZ Bizottságaink letartóztatásokat végeznek az ellenséges elemek között, akiket saját maguk hallgatnak ki, és gyakran szabálytalanul járnak el velük. Hogy a szabálytalanságoknak elejét vegyük a letartóztatáskor és a kihallgatáskor, és hogy a népellen-ségek ellen folyó vizsgálat minél sikeresebb legyen, a falvak NFSZ Bizott-ságai a letartóztatottakat adják át a Népvédelmi Osztály szerveinek, amelyek a járási helységeekben működnek.

Az NFSZ Bizottságok letartóztatásokat a helyőrség parancsnokságá-val végezhetnek azokon a helyeken, ahol nincs Ozna. (Odeljenje Zaštite Naroda – Népvédelmi osztály. – M. M. megj.) Amint ezek a szervek megalakultak, ők fogják magukra vállalni az ellenséges elemek letartóz-tatását, az NFSZ Bizottságok pedig segédkezni fognak a gyanús alakok leleplezésében, adatokat fognak róluk szolgáltatni stb.

Halál a fasizmusra – Szabadság a népnek.”

És kik voltak a népellen-ségek, valamint a gyanús alakok?

Elsősorban azok, akik – mint láttuk – a magyar hatóságok szolgálátá-ban álltak, ami azokra is értendő, akik hivatalt vállaltak a helyi hatósági szerveknél, mondjuk falusi dobosként. Persze a sorban jóval előtte állt a jegyző. De kollaboránsoknak minősített vagy annak minősíthető szemé-lyek nem csak a magyar lakosok között voltak. Minden bizonnyal őket is felelősségre vonták, de miattuk bizonyára nem tizedelték meg a szerb lakosságot, és nem telepítették ki egy-egy falu egész szerb lakosságát.

Íme rá a bizonyíték.

A dokumentum a Népfelszabadító háború archívumában található, jelzése Br. Reg. 1,F.8 IK. 1661.

Saját fordításunkban közöljük.

(A dokumentum idézi a Nova pošta című újság egy cikkét, amelyben arról esik szó, hogy bácskai szerbek egy csoportja Zomborból és Újvidék-ről összegyűlt 1943. október 6-án, és foglalkoztak az utóbbi időben em-berélet és vagyon ellen elkövetett cselekményekkel.)

„Az egybegyűlték közölték, hogy az értekezleten részt vettek:

Újvidékről (A szerb eredetiben az Újvidék, valamint Zombor stb. van, nem Novi Sad és Sombor stb. – M. M. megj.): Milan Popović országgyűlési képviselő; Todor Milić első püspöki helynök, Svetozar Stanković mérnök, volt népképviselő és szenátor; Daka Popović volt jugoszláv miniszter és bán; Đorđe Dunderski nagybirtokos és gyáros, népképviselő és szenátor;

dr. Branko Nikolić volt népképviselő és közjegyző, jelenleg ügyvéd; Aleksandar Moč volt főispán, jelenleg ügyvéd; dr. Obrad Milutinović orvos, volt polgármester; dr. Miloš Petrović közigazdász, volt polgármester; Jovan Čulum, a Szerb Pravoszláv Egyházközség elnöke; Vojin Brkić volt népképviselő és a kerületi hivatal igazgatója; dr. Raduško Ilić ügyvéd, volt közjegyző; ifjabb Kosta Hadži ügyvéd; Aleksandar Milić volt népképviselő; Arsa Ivković könyvesbolt- és nyomdatulajdonos, a kereskedők egyesületének volt elnöke; Stanoje Šilić iparos, az iparosok egyesületének volt elnöke; Nenad Rajiv (?) volt tanfelügyelő; Stanko Lazić nagykereskedő és Stevan Letić közigazdász. Zomborból részt vettek: dr. Milivoje Petrović nyugalmazott főispán és dr. Sima Tapavica ügyvéd, volt polgármester és volt finánc. Óbecséről dr. Miloš Vlahović. Csurogról Petar Šeguljev, a Szerb Pravoszláv Egyházközség elnöke, Jovan Petrović és Pavle Dožić plébános. Sajkásszentivánról Stevan Rajić, a Szerb Pravoszláv Egyházközség elnöke és Radivoj Dobrički plébános. Sajkásgyörgyről Radivoj Ćirin, a Szerb Pravoszláv Egyházközség elnöke és Budisav Dekanić plébános. Zsabyáról Stevan Blagojev, a Szerb Pravoszláv Egyházközség elnöke és Božidar Plavšić plébános. Az értekezleten részt vett Bogdan Dunderski, Óbecse országgyűlési képviselője is.

Ez alkalommal a deputáció átadta a főispánnak az október 6-án tartott értekezlet határozatát. A határozat szövege az alábbi: »A bácskai szerbség tudatában van annak, hogy saját érdekében cselekszik, amikor a saját részéről is szeretné hatósági közreműködéssel szavatolni a jogrendet, a vagyonbiztonságot, a közrendet és közbiztonságot minden vonalon és minden körülmények között. Éppen ezért Bácska szerbsége nem azonosul azokkal az elkövetett cselekményekkel, amelyek az utóbbi időben történtek a közrend és a magántulajdon biztonsága ellen, valamint az emberélet és a hatósági személyek ellen. Minden rendelkezésre álló eszközzel azon iparkodik, hogy a szerb közvéleményt úgy befolyásolja, hogy a partizán néven ismert vétkeseket, szökevény elemeket senki ne rejtegesse, ne támogassa, hanem kötelességszerűen átadja őket a hatóságnak. Bácska szerbsége ezúton is kéri a kormányt, hogy a továbbiakban is szavatolja a szerbségnek adott állami egyenlőséget, hogy a fentebbi álláspont ezáltal is igazolódjon.«

Más is tudott róla

Az ötvenes évek dereka táján már kezdett a magyarok elleni megtorlásokkal foglalkozni a nyugati emigráns sajtó. De ki figyelt abban az

időben e tájon a nyugati emigrációra?!

S foglalkozott még valaki, akinek a magatartására azonban már erősen odafigyeltek, de egészen más okokból. A korábbiakban már idéztünk egy dokumentumot a kivégzett és elüldözött bácskai papokról. Feltételezhető, hogy az az információ is egyházi vonalon jutott az Új Magyar Központi Levéltárba, hiszen ott van a közvetlen közelében ennek az itt következőnek. Ez a dokumentum feliratos, hivatalos, víznyomásos papírra van írva.

„Magyarország hercegprímása
3622/1946. sz.

Külgügyminiszter úr!

Délvidéki háromtagú küldöttség és egy újvidéki táborból megszökött magyar hozta hozzám a másolatban mellékelt jelentéseket. Ha szükséges, az eredeti is rendelkezésre áll. Fogadja külgügyminiszter úr tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Gyöngyösi János úrnak
Külgügyminiszter
Budapest
Szabadság tér 15.

Esztergom, 1946. július 17.
Mindszenty József
bíboros, hercegprímás,
esztergomi érsek

MÁSOLAT

A Jugoszláviában élő magyarság helyzete igaz megvilágításban.

Gyakran hallottunk a közelmúltban olyan megnyilatkozásokat, hogy a békeértekezleten Jugoszláviával szemben területi igényeket támasztunk. Legutóbb a miniszterelnök jelentette ki, hogy Jugoszláviával szemben követelésünk nincs. Ugyanakkor vezető politikusaink elítélik a szlovákiai magyarsággal szemben tanúsított Cs-Szlovák magatartást és sejtetni engedik, hogy talán ez alapon területi igényeket támaszthatunk Csehszlovákiával szemben.

Más részről sajnálattal kell megállapítani, hogy Magyarországon akadnak olyan tényezők, amelyek akár sajtó hasábjain, akár a rádió hullámain keresztül azt a hamis tényt igyekeznek bedobni a magyar közvéleménybe és – ami a legnagyobb oktalanság – ezzel a külföld előtt is hamis tényeket tárnak fel, ugyanis, hogy a jugoszláviai magyarság helyzete kielégítő, a jugoszláviai magyarok szabad életet élnek, van iskolájuk, sajtójuk, színházuk stb.

Nem tudjuk, hogy azok, akik a jugoszláviai magyarság helyzetét dicsőítik, milyen joggal mernek valótlan állításokkal ártani a magyarság ügyé-

nek és hogy ezzel milyen érdekeket kívánnak szolgálni? Mert az tény, hogy valótlant állítanak. Igaz ugyan, hogy a magyaroknak Jugoszláviában van iskolájuk is, sajtójuk is, színházuk is, azonban ezeknek egy hibája van: hogy cirkusz az egész, Jugoszlávia »demokratikusnak« vallja magát már az ország hivatalos elnevezésénél fogva is (Federativna Narodna Demokratska Jugoslavija). Az igazi demokrácia azonban nem vallhatja magáénak azokat az elveket, amelyek a mai Jugoszláviában érvényesülnek. Az iskolák, a sajtó, a színház minden célt szolgálnak, de a jugoszláviai magyarság szabad kulturális fejlődését semmiképpen nem szolgálják. Ezek csak arra valók, hogy az iskolákból kiűzzék a vallást, a sajtó, a színházak pedig éppen hogy vannak, ízük és irányzatuk kommunista, ami teljesen távol áll a jugoszláviai magyarság lelkétől.

Nem tudjuk, hogy azok, akik a jugoszláviai magyarság kielégítő helyzetéről, szabad életéről írnak, tudják-e az alábbi tényeket?

1944 őszétől kezdve, amikor a partizánhadserg bevonult a Délvidékre, állandóan és szüntelenül üldözik az ottani magyarságot.

Körülbelül 50–60 ezer embert végeztek ki csak azért, mert magyarok voltak. Semmi más bűnük nem volt ezeknek a szerencsétleneknek.

Ezreket utasítottak ki a jugoszlávok az országból és vagy minden nélkül, egy szál ruhában, vagy 20 kg-os csomaggal dobtak át magyar területre. Az ottmaradt ingó és ingatlan vagyont elkobozták.

A közelmúltban hosszú szünet után csak Szeged-Rókus állomásra 900 kiutasított család érkezett családonként 100 kg-os csomaggal. Ezeknek is csak az volt a bűnük, hogy magyarnak születtek.

A magyarokat 1944. év végén és 1945. év elején internálótáborokba zárták, ahol olyan silány élelmet kaptak, hogy sokan éhenhaltak. Szám-talan nevet tudnánk felsorolni, de nem volna ajánlatos a Bácskában maradt hozzátartozókra nézve, mert nevük nyilvánosságra hozatalával a hozzátartozókat tennénk ki újabb üldöztetésnek.

Még ma is túrhetetlen a jugoszláviai magyarság sorsa, mert ezek és ezek élnek állandó rettegésben. Szemtanúink mondják el, hogy még ma is hol az egyik, hogy a másik magyart viszik el ismeretlen helyre, ahonnan nem térnek vissza, vagyonukat széthúzzák. Senki sem tudhatja a jugoszláviai magyarok közül, hogy vajon órá mikor kerül a sor. Azzal is fenyegetik újabban a jugoszláviai magyarságot, hogy valamennyi magyart át Dobnak magyar területre.

Ilyen állapotok mellett hallgatják a jugoszláviai magyarok a Magyarországot képviselő politikusok nyilatkozatait, a rádióból lesnek egy kis

biztatás után, hogy magyarságukat a végsőkig megőrizhessék, hogy a magyar rádióból egy kis erőt merítsenek a szörnyű megpróbáltatások idején. És mit hallanak, mint azt, hogy Magyarország nagyon meg van elégedve a sorsukkal, nem is kívánja, hogy az elszakított magyarság visszatérjen.

A miniszterelnök úr legutóbbi nyilatkozata után sok magyar ember könnyes szemmel hallgatta a rádió híradásait a Jugoszlávia által megszállt magyar területen. Kérdezzük ezek után, hányféle igazság van a földön? Ha Csehszlovákia részéről bizonyos magatartás elítélendő és ebből mi magyarok bizonyos jogokat formálhatunk magunknak, akkor Jugoszláviának ugyanilyen magatartása miért váltja ki némely emberből azt a meggyőződést, hogy a »demokratikus« Jugoszlávia jól bánik az ottani magyarsággal. És ha Csehszlovákiával szemben a magyarság üldöztetése miatt területi igényekkel léphettünk fel, miért nem léphetünk fel ugyanúgy Jugoszláviával szemben is?"

„Magyar sors a Délvidéken”

„Magyarirtás folyt és folyik. A partizánok bevonulásakor a Tisza-vidéken a magyarok közt éppen annyi férfi vesztette életét, mint a Délvidéken a németek közt. A majdnem tiszta magyar Bezdán községben 480 férfit mészároltak le a partizánok egy partizánno vezetőjével. Sok férfi holttestét nem találják, tehát sok az elhurcolt is. Palánkán a sintértelepen éjjel 50 férfit végeztek ki: tömegsírban pihennek. Csurog, Zsabya egész magyarságát kiirtották, csecsemőkkel, öregekkel, nőkkel együtt.

Kb. 40–50 000 magyart végeztek ki csak azért, mert magyarok voltak.

Dr. Röck Andor volt szabadkai főispánt átcsalták, és pár hét múlva az újvidéki báni palota erkélyéről ledobták. Dr. Bogner József lapszerkesztőt hosszas kínzás után kivégezték. A torontáloroszi (Kisoroszi, Rusko selo – M. M. megj.) plébánost Tito gestapója a pincében agyonverte. Virág István 84 éves horgosi apátplébános a kivégzés helyén szörnyethalt. Varga Lajos moholi plébános a kínzásokba beleőrült, Szabó Dénes magyarkanizsai plébánost kocsii után vonzolták kilométereken, míg ki nem szenvedett. Ezután holttestét megcsonkították. Köves István mozsori lelkészt magyar területről hurcolták le Újvidékre. Kb. 30 000 magyart deportáltak a partizánok ismeretlen helyekre. A partizánok magyar területeken is fosztogattak. Ezeket a területeken az elszakadást hirdetik is.

Ma is egyre tűnnek el magyarok.

A magyarokat tervszerűen mindenükből kifosztják vagy onkolozással és egyéni akciókkal.

Táborok. Tervszerűen vitték a magyarokat is lágerokba. Itt az újvidéki magyarokat véresre verték. Megszökött szemtanú tanúsítja. Kiadják a táboriakat munkára, csupa nehéz és lealázó munkára, és közben véresre verik őket. Amikor a palánkaiakat decemberben elvitték a Szerémségbe a Vrdnik bányába, elszedték cipőiket. Aki a hideg sárban nem tudott eléggé menni, puskatussal ütötték, verték. Aki teljesen kimerült, a többiek szeme láttára agyonverték. A palánkaiakból így 10 férfit vertek agyon. Az egyik ór a 800 férfi hálóterméből 15 magyart kivitt, akiket annyira agyon puskatászott, hogy másnap is véreztek. Közben lövöldözött is rájuk.

Haláltáborokba kerülnek gyerekek, betegek, öregek. Ilyenek vannak Bánságban: Knityanin (Rudolfgnad), Bácskában: Járek, Gákovó, Krusevlye. Az elsöben 30 000 volt egy időben a fogoly, a bácskaiakban 20 000 körül. Az élet itt pokol. Télen csak másodnaponként kapnak meleg ételt, meleg vízben főzött kukoricadarát. Hébe-korba borsólevest borsó és só nélkül. Kenyeret ritkán. Ezek voltak diaréban, majd megjelent a tifusz. Ezek pusztultak el orvos és gyógyszer nélkül. Nagy a ruhahiány, mosás nincs, fűtés nincs. Az örszállási új telepések betörték a krusevlyai táborba, az ottani fogoly nőket meztlenre vetköztették, és ruhájukat elvitték.

A halottakról a partizánok és a ruhátlan foglyok szedik le a lábbelit. A holttestet kidobják a táborból. A járeki táborban egyetlen nap 80 a halott. Pár hónap alatt 6700. A halottakat jó ideig nem is anyakönyvezték, és tömegsírokba földelték. Ha a hozzátartozók megtudják az elföldelést, nem lehetnek ott. Egyházi temetésről szó sincs. Agyonlöttek egy aszszonyt, mert a temető kőkeresztjénél imádkozott.

Rabszolgapiac van magyarokból Újvidéken. A táborban hajnali 5 órakor menetbe állnak külön-külön a férfiak és nők. 1/2 6-kor kilépnek a munkaadók elé. Válogatnak köztük, és elviszik őket. Jönnek olyan munkavállalók, akik már csak lányokat, nőket keresnek. Ezek a munkaadók rendszeresen egyik vagy másik katonaságból valók. Szörnyű nagy a vérbajosok száma. Április vége felé hajnali 1/2 4-kor katona jött a táborba a nők hálótermébe, kiválasztott magának egy lányt azzal, hogy »csak két órára van szüksége rá«. Valóban 6 órakor félholtan vánszorgott vissza.

A 8-10 éves magyar gyerekeket kanászoknak adják el a táborok.

Vallás ellen. A protestáns és katolikus templomokat raktárnak használták, a plébániatemplomokat lerombolták, a községekben és határokok-

ban a keresztet és szobrokat ledöntötték, a temetőket elpusztították. A bánsági haláltábor 30 000 foglyához papot nem engedtek. Ez a helyzet az újvidéki táborban is.

Felszentelt papokat WC-tisztításra, hónapokon keresztül nyers ló-, marha- és disznóbőr sózásra használtak. Misézniök, beteget szentséggel ellátniok (mivel ez reakciós munka), sőt utcára menniök nem szabad. Első áldozás után két helység 3 papját lefogták. Ha süszégre kimegy a teremből, véresre verik. Öreg papokkal napokon át métermázsás terhet cipeltetnek.

A kalocsai egyházmegyének 16 pap magyar áldozata van. Az apácákat kiűzték, miután iskoláikat elvették. Még különórák, zongoraórák adását is megtiltották.

Mindezeketől azonban eltekintünk, és tudatában vagyunk annak is, hogy a háborút elveszítettük. De tudatában vagyunk annak is, hogy a világ demokratizálódik, mi magunk az igazi demokrácia mielőbbi megvalósulását kívánjuk, és demokráciában nem élhetnek népek százezrei terror alatt. A népek önrendelkezési jogának előbb vagy utóbb kifejezésre kell jutnia.

De még ettől is eltekintünk, és eszünkbe jut a Haza bölcsének, Deák Ferencnek mondása: »Amit erő és hatalom elvesz, azt idő és kedvező szerencse ismét visszaadhatják, de amiről a nemzet, félve a szenvedésektől, önmaga lemondott, annak visszaszerzése nehéz és mindig kétséges.«

Ha a főpap tudta volna, hogy nem sokkal e sorok megfogalmazása után már egész Magyarországon milyen nyílt üldözéseknek lesznek kitéve a vallásos emberek! Ki törődött akkor már olyasmivel, hogy a szomszédos országban milyen áldozatokat kíván a kisebbségektől a béke elérkezése!

Hány áldozat volt?

A belgrádi NIN az 1990. december 20-i 2086. számában hosszabb folytatásos írást közöl a néhány héttel korábban elhunyt Vladimir Dedijer tollából Jeres i jeretici (Eretnekség és eretnekek) címmel. Dedijer többek között leírja, hogy egy alkalommal meghívták Teheránba előadást tartani az amerikaiak agresszivitásáról. A leírás szerint ez a túsztűz néven ismert események csúcspontján történt, amikor a Homeini imám irányítása alatt álló Iránban túsztűz fogva tartották amerikai polgárok sokaságát, a nagykövetségük teljes személyzetét. Az előadás megtartása után – írja a továbbiakban Dedijer – visszatért Belgrádba, majd így folytatja:

„Amikor Belgrádba értem, Miloš Minić, a JKP KB Elnökségének nemzetközi ügyekkel megbízott tagja és Josip Vrhovec külügyminiszter beszélgetést kezdtek velem. Félénken azt kérdezték tőlem, miért mentem Teheránba, mert hát »Homeini csupán az idén 15 000 ellenfelét legyilkolta.«

Én egy kicsit megvakartam a fejemet és azt mondtam:

– Így van. De, elvtársaim, nekünk tekintetbe kell vennünk azt is, mit követtünk el a háború végén. Egy alkalommal Tito elvtárral és Rankovićyal azt számlálgattam, mekkora volt a bosszúja a forradalmunknak az ártatlanul meggyilkolt emberekért, a felperzselt falvakért. Mi a háború utolsó évében és a győzelmet követő néhány hónap alatt kivégeztünk mintegy 150 000 embert. Homeininek tehát még tíz éve van, hogy behozzon bennünket.” (Saját fordításom – M. M.)

Dedijer adatai az egész országra vonatkoznak. Nem akadtam azonban olyan számokra, amelyek ha nem is a jugoszláviai magyarokra, hanem legalább az összes vajdasági áldozatra vonatkoznának. A magyar áldozatok számáról – mint láthattuk – elég sokféle számadat terjedt el a köztudatban, ám csak kevés olyan adat van, amelynek alapján a számok legalább valószínűsíthetők lennének.

A háborús bűnösök számáról, mint említettük, dr. Mészáros Sándor készített egy összegezést, ez azonban messze alatta marad az áldozatok általam valószínűnek tartott számának. Hangsúlyozom azonban, ő nem az áldozatokról, hanem a bűnösökről készítette az összegezést. Mint idéztük, más számokat említ a naplójában Illyés Gyula – két helyen két különböző szám –, mást tesz szavá Mindszenty bíboros a Gyöngyösi külügyminiszternek írt levelében, eltérőt közölnek a nyugatra menekült magyarok a publikációikban. Jómagam ezt külön nem kutattam. A rendelkezésre álló adatok ellenőrizhetetlenek, némely helységről – Palánka és Hódság például – nincs is semmilyen adatunk, csupán értesülésem van arról, hogy ott is történt vérengzés. Így hát arra a kérdésre, hogy hány magyar áldozata volt a bosszúnak, nem tudok válaszolni, csak azt mondhatom, hogy az eddig hallottak alapján legmegbízhatóbbnak az a forrás látszik, amelyről dr. Mészáros Sándor beszél, amikor idézi a Svetozar Kostić-Ćapóval folytatott kötetlen beszélgetést.

Ez a kérdés sokakat érdekel, s előbb vagy utóbb válaszolni kell rá. Ilyenfajta kutatás betekintést követel a történelmi levéltárak anyagába, és a tömegsírok feltárása is szükséges. Tehát elkerülhetetlen a kérdés tudományos vizsgálata.

